

Çocuk Suçluluğunun Önlenmesinde Okul Sosyal Hizmetinin Önemi: Nitel Bir Çalışma

The Importance of School Social Work In Prevention of Juvenile Delinquency: A Qualitative Study

Ali Fuat Ersoy¹, Büşra Incekara², Eda AYTEPE³, Melek Güven⁴

1 Prof. Dr., Karabük Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü Öğretim Üyesi, alifuatersoy@karabuk.edu.tr, ORCID: 0000-0001-7665-674.

2 Yüksek Lisans Öğrencisi, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, busraincekara8@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7587-1076.

3 Yüksek Lisans Öğrencisi, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, edaaytepee@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1913-7192.

4 Yüksek Lisans Öğrencisi, Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı, melekguven.96@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2361-7121.

Araştırma Makalesi
Research Article

Makale Atf: Ersoy, A.F., Incekara, B., AYTEPE, E. ve Güven, M. (2023). Çocuk Suçluluğunun Önlenmesinde Okul Sosyal Hizmetinin Önemi. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 7(1), 1-17.

DOI: 10.55109/tushad.1174538

Alındı 13.09.2022
Kabul Edildi 10.04.2023
Yayınlandı 30.06.2023

Öz

Bu çalışma çocuk suçluluğunun önlenmesinde okul sosyal hizmetinin önemi, sosyal hizmet uzmanlarına duyulan ihtiyaç okullarda çalışmakta olan rehber öğretmenler, branş öğretmenleri ve sosyal hizmet öğrencilerinin görüşleriyle değerlendirilmesi amaçlanan nitel bir araştırmadır. Bu amaçla gelişigüzel örneklem yöntemiyle seçilen 13 rehber öğretmen, 10 sınıf öğretmeni ve 10 sosyal hizmet bölümü öğrencisi ile yarı-yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Bulgular, katılımcıların çocuk suçluluğunun önlenmesinde okul sosyal hizmetinin önemine yönelik düşünceleri; çocuk suçluluğu ve okul sosyal hizmeti olmak üzere iki ana tema üzerinde irdelenmiştir. Çocuk suçluluğu teması kendi içerisinde akran zorbalığı, sosyal medya zorbalığı alt kategorilerine, okul sosyal hizmeti teması ise sosyal hizmetin dolayısıyla da okul sosyal hizmetinin tanınırlığı ve çocuk suçluluğunu önlemede okul sosyal hizmetinin etkisi alt kategorilerine ayrılmıştır. Daha sonra bulgulara dayanarak çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Çocuk suçluluğu, okul sosyal hizmeti, sosyal hizmet.

Telif hakkı: © 2021 yazarlar tarafından. Lisans Sahibi Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, Rize, Türkiye.

Bu makale, Creative Commons Attribution (CC BY) lisansının (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) hüküm ve koşulları altında dağıtılan açık erişimli bir makaledir.

Abstract

With this study, it is a qualitative research that aims to evaluate the importance of school social work in the prevention of juvenile delinquency, the need for social workers, and the opinions of school counselors, branch teachers and social work students. For this purpose, semi-structured interviews were conducted with 13 counsellors, 10 classroom teachers and 10 social work students selected by random sampling method. The interviews were analyzed by content analysis method. Findings, participants' thoughts on the importance of school social work in the prevention of juvenile delinquency; It has been examined on two main themes, juvenile delinquency and school social work. The theme of juvenile delinquency is divided into peer bullying and social media bullying subcategories, while the theme of school social work is divided into subcategories of the recognition of social work, therefore of school social work, and the effect of school social work on preventing juvenile delinquency. Afterwards, various suggestions were made based on the findings.

Keywords: *Juvenile delinquency, school social work, social work.*

1. Giriş

Çocuk suçluluğu olgusu tarihsel süreç içinde her toplumda var olduğu gibi ülkemizde de önemini koruyan sosyolojik bir problem olmaya devam etmektedir. Suça sürüklenen çocukların topluma kazandırılması, rehabilite edilmesi ve çocukluklarını yaşayabilmesi amacıyla öncelikli olarak bu sorunun temelinde yatan nedenlerin analiz edilmesi önem taşımaktadır. Bu çalışmada odak nokta olarak okul ikliminin çocuk suçluluğuna etkisi üzerinde durulmakla beraber literatürde bireysel, ailesel, akran grubu ve toplumsal faktörleri de kapsayan geniş bir sınıflandırma yoluna gidildiği görülmektedir (Loeber ve Farrington, 2001:12).

Okul, bireyin aile ortamından sonra sosyalizasyon sürecinin en önemli ikinci halkası olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocukluk döneminin biyopsikososyal olarak başarılı geçirilmesi bireyin yetişkinliğini de etkileyecek temel bir faktördür. Tam bu noktada çocuk, okul hayatına dahil olmakla birlikte (akademik başarı, sosyal uyum, organizasyonlara katılım vb.) davranışlarını, duygularını, istek ve arzularını yönetmeyi öğrenerek toplumsal hayatın bir parçası haline gelir. Bu çerçeveden bakıldığında ise okul ortamının bu gelişimi destekleyecek yeterlilikte ve donanımda olması oldukça elzemdir. Ancak farklı öyküleri ve değerleri olan her birey gibi çocukların da mevcut farklılıklarıyla bir düzen içinde yaşamayı öğrenmesi çok kolay olmamaktadır.

Sosyal hizmet; farklılıkları zenginlik olarak gören, bireysel birçok sorunun kökeninin çok boyutlu ekolojik değerlendirmeye ele alınması gerektiğini savunan, her bireyin sosyal işlevselliğini sağlayabilecek yeterli potansiyele sahip olduğu varsayımıyla hareket eden, insani yardım mesleklerinin başında gelmektedir. Bu bakış açısının okul ortamında mevcudiyet bulması ise okul sosyal hizmeti kavramının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu çalışma ile çocuk suçluluğunun önlenmesinde okul sosyal hizmetinin önemi, sosyal hizmet uzmanlarına duyulan ihtiyaç okullarda çalışmakta olan rehber öğretmenler, branş öğretmenleri ve sosyal hizmet öğrencilerinin görüşleriyle değerlendirilmiştir.

1.1. Çocuk Suçluluğuna Genel Bir Bakış

Suç, toplumsal düzeni bozması gerekçesiyle hukuk düzeni tarafından gerçekleştirilmesi yasaklanmış, gerçekleştirildiği takdirde güvenlik tedbiri veya bir cezai yaptırımla sonuçlanan eylemleri ifade etmektedir. *Çocuk suçluluğu* ise en basit şekliyle suç olarak belirtilen fiillerin 18 yaşın altındaki bireyler tarafından gerçekleştirilmesi olarak tanımlanmaktadır. Literatürde her disiplinin çocuk suçluluğunu farklı açılardan (biyolojik, psikolojik, sosyal, yasal vb.) ele aldığı görülmektedir (Ergündüz, 2010:11). Bu nedenle çocuk suçluluğunun değerlendirilmesi aşamasında çok boyutlu bir bakış açısı oldukça önemlidir. Bir çocuğun sosyalizasyon sürecini etkileyen tüm olgular suç olarak tanımlanan eyleminin nedenlerini anlayabilmek adına önemli yol göstericilerdir. Çocuk suçluluğunun oluşumuna etki eden faktörler; bireysel özellikler, ailesel özellikler, akran grubu etkisi, okul iklimi etkisi ve toplumsal etkiler olarak sınıflandırılmıştır (Gönültaş, 2020:150).

Bireysel Özellikler: Çocukluk ve ergenlik gelişim dönemleri özelliği itibarıyla hızlı (biyo-psiko-sosyal açılardan) bir değişimin ve ruhsal çalkantıların yaşandığı, toplumsal normların fazlaca sorgulandığı buna paralel uyum sorunlarının ve baş kaldırımların yaşandığı bir dönemdir. Bu nedenle hakkında suç isnat edilmiş bir yetişkinin hukuki süreciyle, suça sürüklenmiş bir çocuğun hukuki sürecinin gelişim özellikleri gözetilerek değerlendirilmesi oldukça önem taşır. Özellikle ergenlik dönemindeki çocuklar hayatlarındaki otoriteleri daha fazla sorgulamakta, çevresel risk faktörlerinin etkisine daha açık konumda olmaktadır. Bununla birlikte literatürde çocuk suçluluğunun meydana gelmesinde etkili olan bazı bireysel faktörlere değinildiği görülmektedir. Zeka geriliği, epilepsi, psikopatolojik rahatsızlıklar ve madde kullanımı ile suça yatkınlık arasında anlamlı bir ilişki olduğunu iddia eden görüşler mevcuttur. Ancak bireysel faktörlerin tek başına çocuk suçluluğunu açıklayacağını düşünmek yetersiz bir ifade olacaktır (Ümit, 2007:68; Bağış, 2019:206).

Ailesel Özellikler: Birey doğduğu andan itibaren bir toplumun parçasıdır ve bireyi toplumsallaşma sürecine hazırlayan ise toplumdaki en küçük sosyal kurum olan ailedir. Wilson (2000), çocuğun suça sürüklenmesinde aile ortamında yaşanmış örseleyici bir yaşam olayının önemli bir etkisi olduğunu ifade etmektedir. Bununla birlikte aile içinde suç davranışına maruz kalma, bu davranışın normalleştirilmesi, aile bireylerinin sosyo-ekonomik düzeylerinin yetersizliği, aile içi iletişim problemleri, ailenin sosyal uyum problemlerine sahip olması durumu, ebeveyn madde kullanımı, herhangi bir üyede depresyon veya psikopatolojik öyküler, çocuk ihmali ve istismarı, parçalanmış aile yapısı, tutarsız ebeveyn tutumu ve bunun gibi benzeri durumlar aile kaynaklı çocuk suçluluğu nedenleri arasında sayılabilmektedir (Bağış, 2019:208).

Akran Grubu Etkisi: Sosyalizasyon sürecinin önemli bir unsuru ise akran grubudur. Özellikle ergenlik döneminde birey kendisini ailesinden soyutlamaya ve otorite olarak arkadaş grubunu görmeye başlamaktadır. Bu süreçte çocuğun akranları tarafından dışlanması, kendisini sosyal gruplara dahil etme amacıyla riskli davranışlara yönelmesi, suç eyleminde bulunan arkadaşlarla ilişki kurması, alkol ve madde kullanımını normalleştirilmesi gibi durumlar suç fiili için risk oluşturmaktadır (İmamoğlu, 2015:106).

Okul İklimi Etkisi: Okul, aile ortamından sonra çocuğun toplumsallaşma sürecine hazırlandığı, psikososyal gelişiminin desteklendiği ve davranışlarını kontrol edebilme yetisini kazandığı oldukça önemli bir kurumdur (Kandakai ve King, 2002). Burada kazanılan toplumsal yargılar, belirli kurallara uyma ve belirli sınırlar etrafında kendini gerçekleştirme yeteneği sayesinde çocuk, yetişkinlik döneminde sağlıklı baş etme stratejileri geliştirebilecek ve toplumsal uyum sürecini başarıyla gerçekleştirecektir. Ancak her okul iklimi bunu destekleyebilecek yeterlilikte olmadığı gibi bazı risk unsurlarını da taşıyabilmektedir. Okulda söz konusu olabilecek risk faktörleri; düşük akademik başarı, okuldan kaçma veya terk etme eğilimi, sınıf mevcudiyetinin fazla oluşu, sosyal ilişkilerde uyum sorunu, kurallara itaatsizlik, çocukla ilgilenmesi gereken personel yetersizliği, çocuk gelişimine uygun olmayan disiplin cezaları, okul organizasyonlarına katılım eksikliği şeklinde ifade edilebilmektedir (Işık, 2006: 291).

Toplumsal Etkiler: Çocuk suçluluğunun makro boyuttaki sebebi olarak değerlendirilmesi mümkündür. Çocuğun yaşadığı mahalle ve komşuluk ilişkilerinden yetersiz devlet politikalarına kadar geniş bir alanı kapsamaktadır. Yaşanılan mahalledeki sosyoekonomik yetersizlik, zayıf komşuluk ilişkileri, yaralayıcı aletlere (silah, bıçak vb.) kolay ulaşım, çocuk işçiliğinin yaygın olması, şiddet içerikli kitle iletişim araçlarına maruz kalma, konuya ilişkin yetersiz sosyal politikalar ve toplum çalışmaları çocuk suçluluğunun toplum tabanında yer alan bazı örnekleridir (Gönültaş, 2012; Bağış, 2019: 206-212).

1.2. Okul Sosyal Hizmeti

Sosyal hizmet, uygulamaya dayalı bir meslektir. Sosyal değişimi, gelişimi ve sosyal uyumu destekleyen akademik bir disiplindir. İnsanların güçlendirilmesini ve özgürleşmesini amaç edinmiştir. Sosyal hizmetin merkezinde sosyal adalet, insan hakları ve farklılıklara saygı yer alır. İnsanları ve yapıları yaşam zorluklarını giderme ve refah artırma amacıyla bütünleştirir (IFSW, 2014). Mikro, mezzo ve makro uygulamalar ile müracaatçıların ihtiyaçlarının tespit edilmesi ve karşılanması amacıyla yeni hizmetlerin geliştirilmesi ve sürdürülebilmesine katkı sağlar (Tekindal, Ege ve Erim, 2019:797). Okul sosyal hizmeti, öğrencilerin içinde buldukları gelişim dönemi, aile ve yaşam koşulları sebebiyle yaşadıkları problemlerin çözümü, ihtiyaç duyulan hizmetlerden faydalanmaları ve böylece eğitim etkinliklerini başarı ile devam ettirmelerine imkân tanıma gibi hizmetleri yürütmek üzere okullarda bulunan, sosyal hizmetin önemli uygulama alanlarından birisidir (Duman, 2000: 35; Özbesler ve Duyan 2009: 20). Okul sosyal hizmeti uygulamaları ilk olarak New York, Boston, Hartford ve Connecticut kentlerinde okul ve ev ziyaretleri, okul ve toplum kurumları arasında iletişimi ve iş birliğini geliştirmek amaç edinilerek ziyaretçi öğretmenler tarafından uygulanmaya başlanmıştır (Sosa, Alvares ve Cox, 2016:13-15). Türkiye’de ise okul sosyal hizmeti 1983 yılında Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Özel İhtisas Komisyonu Raporu’nda, okullarda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin “Okul Sosyal Hizmeti” adı altında psikolog, hekim, rehberlik ve psikolojik danışman ve sosyal hizmet uzmanından kurulu bir ekip tarafından verilmesi yönünde hazırlık yapılması öngörülmüştür (Duman, 2000:49). Bu ve buna benzer birçok girişim ne yazık ki hayata geçirilememiştir. Okul sosyal hizmeti birçok ülkede aktif olarak uygulanabilirken ülkemizde maalesef proje uygulamalarla sınırlı kalmıştır.

Okul sosyal hizmet uzmanları, okullarda doğrudan öğrencilere ve bazen öğretmenlere ve personele de kritik derecede önemli hizmetler sunan eğitimli ruh sağlığı uzmanlarıdır. Sosyal hizmet uzmanlarının bilgi ve becerileri, uzmanları okul iklimini iyileştirmeye ve sosyal-duygusal öğrenmeyi teşvik etmeye özellikle uygun kılmaktadır. Son yıllarda okul güvenliğiyle ilgili endişeler, okullarda çeteleşmenin yaygınlaşması ve suça sürüklenen çocuk sayısının artması zorlu eğitim ortamları oluşturmaya başlamıştır. Yapılan araştırmalar da en güvenli ve en etkili okulların personel, öğrenciler ve veliler arasındaki güvene dayalı, sıcak ve destekleyici ilişkilerle karakterize olma eğiliminde olduğunu göstermektedir (Steinberg, Allensworth ve Johnson, 2011:21-27). Öğrencilerin ihtiyaçlarının en iyi sosyal çevrelerine bakılarak anlaşıldığını kabul eden bir bakış açısına yönelim başlatılmıştır. Bunun yanında sosyal hizmet uzmanlarının sosyal adaleti teşvik etme, çocuk haklarını koruma ve ailelerin zor yaşam durumlarını çözmelerine yardımcı olma konusunda belirgin profesyonel rolleri vardır (Matulayova ve Pesatova, 2013:64-71). Sosyal hizmet eğitimi ayrıca, hizmet ettikleri danışanlara uygun olan ve onların farklı bakış açılarına ve deneyimlerine değer veren programların tasarımına odaklanarak kültürel açıdan duyarlı uygulamayı vurgular. Bu, sosyal hizmet uzmanlarının çeşitli nüfuslara hizmet etmelerini sağlar.

Okul sosyal hizmet uzmanları ailelere ve öğrencilere desteğin yanı sıra okul personeline, öğrenci performansını ve davranışını etkileyebilecek faktörleri daha iyi anlamalarına yardımcı olmak için gerekli bilgileri sağlayabilirler. Örneğin, öğretmenlere ve yöneticilere, uzaklaştırmalara, ihraçlara ve diğer zorlayıcı disiplin önlemlerine aşırı bel bağlamadan güvenli ve etkili bir öğrenme ortamı sağlamak için kanıta dayalı uygulamaları belirlemelerine yardımcı olabilir ve böylece okuldan cezaevine giden alışılmış düzeni bozabilir (Corchado ve ark., 2017:7; McCarter, 2017:53-61). Kısacası, sosyal hizmet uzmanları mesleki gelişimde önemli bir rol oynayabilir. Okul sosyal hizmet uzmanları, eğitimcilerin ihtiyaçlarını karşılamak için kaynaklar elde etmelerine yardımcı olmak için eğitimciler ve toplum arasında bir köprü görevi görebilir. Sosyal hizmet mesleği, konuları hem makro (toplum, topluluklar, gruplar ve kuruluşlar) hem de mikro ve mezzo (birey ve aile) seviyelerden inceler. Sosyal hizmet uzmanlarının odak noktası yalnızca okul içindeyse, okulda bulunan öğrencileri ve aileleri anlamak için çok az bağlamı olacaktır. Öğrencilerin okula getirdiği sorunlara uygun şekilde yanıt verecek donanımına sahip olmak için sosyal hizmet uzmanları ailelerle, topluluk üyeleriyle ve ortaklarla güvene dayalı ilişkiler kurmalıdır. Örneğin, bir ebeveyn veya topluluk üyesi, sosyal hizmet uzmanına, bir gece önce toplulukta meydana gelen ve o gün okuldaki çocukları etkileyebilecek bir olay hakkında bilgi verdiğinde, bu ilişkileri geliştirmek işe yarayacaktır. Böyle bir durumda toplum, okulu öğrencilerin öğrenmesi için güvenli ve etkili bir yer haline getirmede ortak olmuştur (Finigan-Carr ve Shaia, 2018:26-30).

Çocuk suçluluğunu önlemede koruyucu ve önleyici tedbirler alınmasında okul sosyal hizmet uzmanı ve aile iş birliğinin önemi yadsınamaz. Ailenin içinde bulunulan durum ve gelecekte karşılaşmaları olası olan durumlar hakkında bilgilendirilmesi, yönlendirilmesi ve iş birliği içerisinde çocuğun tekrar okula döndürülmesi ve devamsızlık durumunun takip edilmesi, okula adaptasyonunun sağlanması, ev ziyaretleri ile aile ve çocuğun kapsamlı değerlendirilebilmesi ve ihtiyaç halinde gerekli kurum ve kuruluşlarla bağlantı kurulması, okul personeli ve aileye yönelik eğitimler düzenlenmesi ve öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarına göre diğer hizmetleri yerine getirilmesi de okul sosyal hizmet uzmanının rol ve sorumlulukları arasındadır. Buradan hareketle bu araştırmada çocuk suçluluğunun önlenmesinde okul sosyal hizmetinin öneminin incelenmesi amaçlanmaktadır.

2. Yöntem

Bu çalışma, araştırma yapılan ya da yapılması planlanan katılımcıların tecrübelerinden meydana gelen görüşlerin düzenli olarak incelenebilmesine imkân tanıyan bir teknik olan nitel araştırma türündedir (Ekiz, 2003). Nitel araştırmanın en önemli hedeflerinden biri, araştırmaya dahil edilen katılımcıların algılarının ve tecrübelerinin ifade edilmesidir (Miles ve Huberman, 1994; Yıldırım ve Şimşek, 2011:50). Araştırma, nitel araştırma desenlerinden biri olan "farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanma" olarak tanımlanan olgubilim (fenomenoloji) çerçevesinde yürütülmüştür. Olgular deneyimlediğimiz olaylar, algılar, eğilimler ve görüşler gibi farklı çeşitlerle karşımıza çıkabilmektedir. Bu olgularla hayatımızda farklı türlerde karşılaşabiliriz (Yıldırım ve

Şimşek, 2011:78). Olgubilim yaklaşımı, bütün nitel araştırmaların özünde bulunmakla beraber kişilerin kendi hayatlarının ve gündelik faaliyetlerinin yansıması olarak ifade edilmektedir (Merriam, 2009).

2.1. Çalışma Grubu

Araştırma kapsamında çalışmaya katılacak örneklem grubunu belirleyebilmek amacıyla gelişigüzel örneklem yöntemi kullanılmıştır. Gelişigüzel örneklem seçiminde detaylı bir çalışmadan bahsedilemez. Bu sebeple sistematik bir örneklem belirleme süreci söz konusu değildir. Yaygın olarak örneklemin büyüklüğü araştırmacı tarafından keyfi olarak seçilebilir. Araştırmacı karşısına kim çıkarsa ya da bulunulan ortamda o an kim varsa örneklemin içine alabilir. Bu sebeple tarafsızlıktan bahsedilemez (Baştürk ve Taştepe, 2013: 144).

Araştırma doğrultusunda öğrenciler bir sorunla karşılaştığında okullarda ilk fark edebilecek kişilerden olan öğretmenler, okul sosyal hizmeti kapsamında sosyal hizmet uzmanlarıyla multidisipliner çalışma yürütecek olan rehber öğretmenler ve sosyal hizmet öğrencilerinin konuyla alakalı bilgi sahibi olması amacıyla okul sosyal hizmeti konusunda eğitim almış, geleceğin sosyal hizmet uzmanı olan öğrenciler ile görüşülmesi planlanmıştır. Verilerin elde edilebilmesi için öncelikle yarı yapılandırılmış bir görüşme formu hazırlanmış, görüşme yapılacak kişilerle araştırma deseni ve veri toplama yöntemi gereği yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiş, birkaç katılımcı ile farklı illerde bulunmaları ve veri toplama sürecinin pandemi döneminde gerçekleştirilmesi nedeniyle telefon ve bilgisayar yardımıyla online görüntülü görüşme yapılmıştır. Araştırma kapsamında 15 sosyal hizmet öğrencisi, 14 rehber öğretmen ve 8 branş öğretmeni olmak üzere toplamda 37 katılımcı ile görüşme gerçekleştirilmiştir. İlk olarak 10 sosyal hizmet öğrencisi, 10 rehber öğretmen ve 5 branş öğretmeni ile görüşme yapılması planlanmış ancak verilerin doygunluğa ulaşması amacıyla doygunluk sağlanana kadar görüşmeler devam etmiştir. Örneklem toplam 37 katılımcıdan oluşmuş ve görüşmeler sonucunda alınan bilgilerin tekrar etmesi, veri doygunluğuna ulaşılması sebebiyle örneklem 37 katılımcı ile sınırlandırılmıştır.

Görüşmeler, farklı illerde ikamet eden ve farklı kurumlarda görev alan bireyler ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar Milli Eğitim Bakanlığı'nda görev alan rehber öğretmenler, branş öğretmenleri ve okul sosyal hizmeti dersini almış olan lisans ve yüksek lisans öğrencilerinden oluşmaktadır. Görüşülen kişilerin çalışma kapsamına uygun olmalarına dikkat edilmiştir. Görüşme öncesinde katılımcılara, verdikleri bilgilerin tamamen bilimsel amaçlı kullanılacağı, kişisel bilgilerinin gizli tutulacağı hakkında bilgi verilmiş ve ardından araştırmaya gönüllülük esaslı katılmaları noktasında onayları alınmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Meslek	Meslek Deneyim Süresi
K1RÖ	24	Kadın	Rehber Öğretmen	1 Yıl
K2RÖ	24	Kadın	Rehber Öğretmen	6 Ay
K3RÖ	25	Kadın	Rehber Öğretmen	3 Ay
K4RÖ	24	Kadın	Rehber Öğretmen	6 Ay
K5RÖ	23	Kadın	Rehber Öğretmen	1 Ay
K6RÖ	27	Kadın	Rehber Öğretmen	3 Yıl
K7RÖ	26	Kadın	Rehber Öğretmen	5 Yıl
K8RÖ	23	Kadın	Rehber Öğretmen	1 Yıl
K9RÖ	28	Erkek	Rehber Öğretmen	3 Yıl
K10RÖ	25	Erkek	Rehber Öğretmen	1 Yıl
K11RÖ	26	Kadın	Rehber Öğretmen	2 Yıl
K12RÖ	24	Kadın	Rehber Öğretmen	3 Ay
K13RÖ	27	Kadın	Rehber Öğretmen	2 Yıl
K14RÖ	48	Kadın	Rehber Öğretmen	24 Yıl
K15LÖ	23	Kadın	Sosyal Hizmet Lisans Öğrencisi	4. Sınıf
K16LÖ	23	Kadın	Sosyal Hizmet Lisans Öğrencisi	4. Sınıf
K17LÖ	23	Kadın	Sosyal Hizmet Lisans Öğrencisi	4. Sınıf

K18LÖ	24	Kadın	Sosyal Hizmet Lisans Öğrencisi	4. Sınıf
K19LÖ	22	Kadın	Sosyal Hizmet Lisans Öğrencisi	4. Sınıf
K20LÖ	23	Kadın	Sosyal Hizmet Lisans Öğrencisi	4. Sınıf
K21LÖ	24	Kadın	Sosyal Hizmet Lisans Öğrencisi	4. Sınıf
K22LÖ	22	Kadın	Sosyal Hizmet Lisans Öğrencisi	4. Sınıf
K23LÖ	23	Kadın	Sosyal Hizmet Lisans Öğrencisi	4. Sınıf
K24LÖ	24	Kadın	Sosyal Hizmet Lisans Öğrencisi	4. Sınıf
K25YLÖ	24	Kadın	Sosyal Hizmet Yüksek Lisans Öğrencisi	3. Yarıyıl
K26YLÖ	26	Erkek	Sosyal Hizmet Yüksek Lisans Öğrencisi	5. Yarıyıl
K27YLÖ	25	Erkek	Sosyal Hizmet Yüksek Lisans Öğrencisi	2. Yarıyıl
K28YLÖ	26	Erkek	Sosyal Hizmet Yüksek Lisans Öğrencisi	2. Yarıyıl
K29YLÖ	27	Kadın	Sosyal Hizmet Yüksek Lisans Öğrencisi	2. Yarıyıl
K30BÖ	28	Kadın	Branş Öğretmen	5. Yıl
K31BÖ	30	Erkek	Branş Öğretmen	8. Yıl
K32BÖ	41	Kadın	Branş Öğretmen	10. Yıl
K33BÖ	26	Kadın	Branş Öğretmen	2.5 Yıl
K34BÖ	25	Kadın	Branş Öğretmen	1.5 Yıl
K35BÖ	39	Erkek	Branş Öğretmen	16 Yıl
K36BÖ	35	Kadın	Branş Öğretmen	8 Yıl
K37BÖ	26	Erkek	Branş Öğretmen	3 Yıl

2.2. Verilerin Toplanması

Araştırma konusuyla ilişkili olarak gerekli literatür taraması yapılmış ve bu doğrultuda üç grup için üç ayrı açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Verilerin toplanması 18.12.2021- 13.01.2022 tarihleri arasında 3 ayı araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler katılımcılarla buluşarak ve telefon görüşmesi şeklinde en az 24 dakika en çok 36 dakika olmak üzere ortalama 30 dakika süreyle ses kaydı alınarak elde edilmiştir. Katılımcılara ses kaydı alınması noktasında gerekli bilgi verilmiş ve onayları alınarak kayıtlar yapılmıştır. Öncelikle katılımcılar çalışmanın bilimsel amaçlı kullanılacağı konusunda bilgilendirilmiş ve katılımcılara kimliklerinin hiçbir şekilde üçüncü bir kişi veya ortamda paylaşılmayacağı ifade edilmiştir.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında verilerin değerlendirilmesi amacıyla içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi yöntemi toplanan verileri açıklayacak kavram ve ilişkilere ulaşılmasını sağlayan bir yöntemdir. İçerik analizi kapsamında 'verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi ve bulguların tanımlanması ve yorumlanması' aşamaları uygulanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2011).

Verilerin analizi sürecinde ilk olarak veriler değiştirilmeksizin yazılı doküman haline getirilmiştir. Doküman haline getirilen veriler incelenmiş ve öncelikle verilerden elde edilen cevaplara içerik analizinin tekniği olan kodlamalar yapılmıştır. Kodlamalar kendi içinde gruplandırılarak temalar elde edilmiştir. Ardından elde edilen bulgular yorumlanmıştır.

Verilerin analizi aşamasında kodlamalar tekrar kontrol edilerek sağlanması gerçekleştirilmiştir. Aynı zamanda çalışmada katılımcıların görüşleri doğrudan, değiştirilmeksizin verilerle geçerlilik sağlanmaya çalışılmıştır.

3. Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde araştırma sorularına verilen katılımcı yanıtlarının analizine yer verilmiştir. Analizde MEB’de görev alan rehber öğretmenler, branş öğretmenleri ve okul sosyal hizmeti dersi almış olan sosyal hizmet lisans ve yüksek lisans öğrencilerinin çocuk suçluluğunun önlenmesinde okul sosyal hizmetinin önemine yönelik düşünceleri; çocuk suçluluğu ve okul sosyal hizmeti olmak üzere iki ana tema üzerinde irdelenmiştir. Çocuk suçluluğu ana teması kendi içerisinde akran zorbalığı ve sosyal medya zorbalığı olmak üzere iki ayrı alt kategoride, sosyal hizmet ve okul sosyal hizmeti ana teması sosyal hizmet ve okul sosyal hizmetinin tanınırlığı ve çocuk suçluluğunu önlemede okul sosyal hizmetinin rolü olmak üzere iki ayrı alt kategoride incelenmiştir. Katılımcılar; katılımcı rehber öğretmen, katılımcı branş öğretmeni, katılımcı lisans öğrencisi, katılımcı yüksek lisans öğrencisi ifadelerinin ilk harfleriyle kodlanmıştır (tablo 1).

3.1. Çocuk Suçluluğu

Bu bölümde katılımcıların çocuk suçluluğuna dair düşüncelerine yer verilmiştir. Yaygın katılımcı ifadesine göre çocuk suçluluğu ilkokulda sık görülen bir durum değildir. Orta okulda biraz kendini gösteren suçluluk, en yaygın lise düzeyindeki eğitim kurumlarında vuku bulmaktadır. Çocuk suçluluğunun tespiti ve önlenmesi için en hâkim düşünce iletişimin okul aile iş birliğine dayandırılmasıdır. Katılımcılardan K4RÖ bu konuda: *“Bu sorunları önlemek çocukların kendilerini daha rahat ifade edebilecekleri, duygularını paylaşabilecekleri aile ve okul ortamı oluşturulmalı, çocuklara atılganlık becerileri kazandırılmalı, çocuk hayır diyebilmeli”* ifadesinde bulunmuştur. K5RÖ ise düşüncelerini *“Deneyimlediğim ve aktarıldığı kadarıyla özellikle ilkokul dönemini de kapsayarak çeteleşme ve buna bağlı olarak fiziksel zorbalık ve fiziki saldırılar çok fazla. Tüm bunlara bağlı olarak küçük kademelerden başlayarak lise sürecinde daha da artan çeteleşme ve suç oranı hayli fazla. Krize odaklı müdahalelerin yanında önleyici çalışmalara da daha sık yer verilmesi gerektiğini düşünüyorum”* şeklinde belirtmiştir. K6RÖ bu konu hakkındaki fikrini: *“Birçok faktör sosyoekonomik durum, coğrafi konum vs. gibi durumlarda suç oranlarının okula yansımaları etkilemektedir. Bu sorunları önlemek için öğrencilerle önleyici çalışmalar yapılabilir, bu riskli davranışları gösteren öğrencilerin yakından takibi ve bireysel ya da grup çalışmalarına alınarak psiko eğitim çalışmaları yapılarak önlenabilir. Sadece çocuklarla çalışmaktan ziyade ebeveynlerini de bu sürece katmanın fayda sağlayacağını düşünüyorum.”* şeklinde ifade etmiştir.

Katılımcıların belirttiği ifadeler doğrultusunda çocuk suçluluğunu içeren durumlar ergenlikle beraber kendini daha çok hissettirmektedir. Dolayısıyla ortaokul ve lise düzeyindeki eğitim kurumlarında çocuk suçluluğu daha sık görülmektedir. Öğrencilerin suç oranı; okulun bulunduğu coğrafi konum, çocuğun içerisinde bulunduğu sosyo-ekonomik durum, öğrencilerin yetiştiği aile yapıları, arkadaş çevresi gibi birçok faktörden etkilenmektedir. Bu süreçte suç teşkil eden durumların vaktinde tespiti, suça meyilli çocukların fark edilip önleyici tedbirlerin alınması ve bu tedbirlerin sürekli hale getirilmesi oldukça önemli bir durumdur.

K25YLÖ bu konudaki düşüncesini şu şekilde ifade etmiştir: *“Özellikle son yıllarda, gerek takip ettiğim araştırmalarda ortaya koyulan gerekse sosyal hayatta gördüğüm en önemli problemlerden biri okullardaki çeteleşme ve suç oranlarının yüksekliği. Bu durum sadece ülkemiz için değil küresel çapta oldukça tehlikeli bir durum haline geliyor. Elbette gelişim çağlarında gençlerin kendini bir gruba ait hissetme güdüsü taşıması anlaşılabilir. Fakat bu grup “çete” olarak tanımlanan ve sorunlara sebebiyet veren bir oluşum olduğunda müdahale gerektirdiği aşikâr. Kaldı ki yalnızca çete içerisindeki veya çeteye kendini kabul ettirmeye çalışan öğrenciler için değil, bunların dışında kalan öğrenciler için de akademik ve sosyal ortamlardaki uyum ve başarıyı olumsuz etkileyen bir konu bu. Önlenemediğinde ortaya çıkan çeşitli suçlar da çocukların ve çevrelerinin hem o dönemini hem de geleceğini etkileme özelliğine sahip oluyor. Sorunun önlemi ve çözümü konusunda okul yönetimlerine ve okullardaki meslek elemanlarına çok büyük bir görev düştüğüne inanıyorum. Bu görevde ise yalnızca öğretim alanında eğitim görmüş görevlilerin değil, sorunu ilgilendiren tüm düzeylerde psikososyal müdahale uygulayabilecek uzmanların varlığı kaçınılmazdır diye düşünüyorum.”* K26YLÖ düşüncelerini: *“Ortaöğretim kurumlarında ergenlik çağında yaşanan bazı içsel çatışmalar ve dönemin getirmiş olduğu bazı değişiklikler nedeniyle öğrenciler gruplaşmaya çeteleşmeye ve akranlarıyla daha fazla vakit geçirip aileden uzaklaşmaya başlıyorlar... Suç oranlarının artışı ve suça meyillin artmasıyla ilgili de farklı bölgelerin, farklı kültürlerin, farklı ekonomik*

durumdaki ailelerin çocuklarının karma şekilde farklı okullarda eğitim alması belki suçun suç öğrenmenin önüne geçebilir. Tabii bu süreç iyi yönetilmeli ve planlanmalı yoksa tam tersi bir etki de yaratabilir.” şeklinde belirtmiştir.

Yetişkinliğe geçişte, biyopsikososyal açıdan önemli bir evrede bulunan ergenin, bu dönemi konforlu ve zararsız bir şekilde geçirebilmesi için ebeveynlerin ve öğretmenlerin önemli sorumlulukları bulunmaktadır. İçerdiği program, yöneticileri ve öğretmenleri bir bütün olarak dikkate alındığında, özellikle okulun bu hususta çok önemli bir görevi vardır. Okul, ergen bireyin içinde bulunduğu duruma uyum sağlama ve karşılaşılan güçlükleri çözmeye üstlendiği görevlerin yanı sıra öğrencinin aile ve arkadaş çevresi ile olumlu ve yapıcı ilişkiler geliştirmesine de imkân sağlar (Mavi Martı Psikoloji, 2013).

K27YLÖ “Çeteleşme ve beraberinde gelebilecek olan suç unsurlarının okul ortamlarında başta öğrenci olmak üzere toplumun her düzeyindeki çocuğun etkilendiği geniş çaplı bir sosyal sorun olması muhtemeldir. Bu sorunu ortadan kaldırmak kısa vade müdahalelerden ziyade uzun vadeli planlamalarla mümkün olacaktır. Bu uzun vadeli planlar okul bünyesinde bulunan tüm profesyoneller ile iş birliği içerisinde gerçekleştirilmelidir hatta ihtiyaç halinde dışarıdan destek de alınmalıdır. Okulda suç ve çeteleşmenin önlenmesi için sorun fark edildiğinde gecikmeksizin müdahalenin yapılması gerekmektedir. Müdahalenin yöntemi ve etkililiği önemlidir. Burada farklı meslek disiplinlerinin görüşlerinden yararlanılabilir. Sorun fark edildiğinde yapılacak müdahale kadar potansiyel sorunu önlemek için geliştirilen politikalar da önem arz edecektir. Bunun için öğrencilere, ailelere, öğretmenlere, okul içinde bulunan personele farkındalık kazandırılması adına çeşitli organizasyonlar düzenlenerek bilinç düzeylerinin artırılması faydalı olabilecektir.” şeklinde görüşlerini belirtmiştir.

Problemin özünde bir anlamda ‘sahipsiz bırakılma’ ve ‘amaçsız/hedefsiz kalma’ vardır. Çeteleşme; devamsızlık, okuldan uzaklaşma ve okul terki gibi problemleri de beraberinde getirebilmektedir. Sonuç itibarıyla çeteler arası gruplaşmalar, gençlerin güvenlik, korunma ve sosyalleşme gereksinimlerinin gerektiği gibi karşılanamamasından ileri gelen bir olgudur (Aktan, 2015: 114).

K28YLÖ “Gençler arasında suça bulaşanlar, okulla zayıf bağları olan ve düşük akademik beceriye sahip öğrencilerdir genelde. Gençler özellikle çeteleşerek kendilerini kanıtlamak istiyorlar. Bu durumu bir psikopatoloji olarak görmek yanlıştır. Çünkü olumsuz modeller ve çevreye dâhil olan lisedeki ergenlerden beklenilecek bir durumdur... Okullarda çeteleşmenin önüne geçmek öğretmen-öğrenci-veli diyaloglarının geliştirilmesi gerekiyor. Şiddete eğilimi olan gençlerle özel olarak ilgilenilmeli, hobilerine daha çok vakit ayırmaları için imkânlar sunulmalı.” söylemleriyle konuyla alakalı düşüncelerini belirtmiştir. K32BÖ ise görüşlerini “Çocukların çeteleşmesinin ve suç işleminin daha çok çocukların yetiştirilme tarzıyla ilgili olduğunu düşünüyorum. Öğrencinin ailesinde ve yetiştiği ortamda gördüğü olumsuz örnekler, yaşadığı duygusal boşluk sevgisizlik ilgisizlik, birbirlerinin paralarını gasp etme ve ekonomik yetersizlikler, anlaşamadığı düşüncesi, arkadaş çevresinde üstünlük kurma lider olma, arkadaş ortamında alay etme dalga geçme küçük düşürme ve derslerde yaşadığı başarısızlıklar onları okuldan uzaklaştırırken bir taraftan da suça sürüklemektedir.” şeklinde ifade etmiştir. K36BÖ “Bu tarz suça meyilli durumlar aslında ilkokul yıllarında kendini belli ederek öğrenci /öğrenciler hakkında sinyal veriyor. Ancak bu durumların üzerine gidilmiyor. Öğrenciler büyüdükçe sorunlar da maalesef büyümüş oluyor.” bu konuya yönelik düşüncelerini bu şekilde belirtmiştir.

Katılımcıların görüşlerinden de fark edildiği üzere gelişimin en etkili olduğu çocukluk yıllarında çocuğun yetiştiği aile biçimi, içerisinde bulunduğu ekolojik çevresi, çocuğun hayatında yer alan rol model karakterler çocuğun inşa edeceği kişilik üzerinde oldukça etkili olan faktörlerdir. Bu faktörler ve çocuğun etkileşimde bulunduğu sistemlerin çocuğun kişiliği üzerindeki yansımaları bazen kendini göstermektedir. Bu süreçte bu belirtiler göz ardı edilmemeli; çocuğun ebeveynleri ve eğitimcileri tarafından gerekli önlemler alınmalı, deyim yerindeyse ağaç yaşken eğilmelidir.

3.2. Akran Zorbalığı

Bu bölümde katılımcıların çocuk suçluluğunun alt kategorisi olan akran zorbalığına dair görüşlerine yer verilmiş, bulgular doğrultusunda yorumlama yapılmıştır. K7RÖ okullardaki çeteleşme ve suç oranına dair görüşlerini “Okullardaki çeteleşme ve suç oranının aile temelli zincirleme şeklinde ilerlediğini

düşünüyorum, özellikle etkin faktörler arasında aile ihmali, akran baskısı ve öğrencilerin kritik dönemlerinin göz ardı edilmesi gelebilir. Bunun önlenmesi adına öğrencilerle daha aktif bir şekilde çalışılması gerekmektedir, bireysel farklılıklar göz önüne alınarak sebepler üzerinde durulmalı ve risk faktörleri en aza indirilmelidir. Okul-aile-rehberlik servisi iş birlikçi bir şekilde çalışmalı gerektiğinde üst kurumlardan destek alınması gerektiği göz ardı edilmemelidir.” şeklinde ifade etmiştir.

Pek çok farklı ortamda görülen ve toplumsal değişim süreci ile farklı biçimlerde ortaya çıkan akran zorbalığı olgusu süreklilik göstermesi, akranlar arasındaki güç dengesizliği ve kasıtlı olarak yapılarak huzursuz edici bir hal alması açısından birey ve grupları akademik, sosyal, fiziksel, duygusal ve psikolojik anlamda negatif bir yönde etkilemektedir (Öztürk, 2019:7).

K29YLÖ konuyla alakalı “*Son zamanlarda okullarda kavga ve suç oranlarının arttığına dair haberler görüyoruz ve çevremden de duyuyorum maalesef. Bununla beraber akran zorbalığı kavramı da hayatımızda büyük yer edinmeye başladı. Sorunun çözümü köklü bir değişimde. Okullarda güvenlik önlemleri yetersiz olduğu gibi öğrencilerin danışmanlık alabilecekleri rehberlik öğretmeni sayısı da okullarda yetersiz. Öğrencilerin temel sorunlarına inilmesi ve bu sorunların çözümüne yönelik çalışmalar yürütülmesi gerekmektedir. Öğrenciyi aile ve okul çerçevesinde değerlendirip sorunların çözümüne yönelik uygun müdahale yöntemi gerçekleştirecek en yetkin kişilerin sosyal hizmet uzmanları olduğunu düşünüyorum ve bu noktada öğretmen, sosyal hizmet uzmanı, rehber öğretmen ve psikologlardan oluşturulacak bir ekibin okullarda çalışması gerektiğini düşünüyorum.”* söyleminde bulunmuştur. K30BÖ ise konuyla alakalı düşüncesini “*Her çocuğun farklı gelişim özellikleri, yaş düzeyi, sosyokültürel hayatı suça eğilimi konusunda belirleyici faktördür. İlkokul ve Ortaokulun birlikte yer aldığı kurumda çalıştım. Gözlemlediğim kadarıyla ortaokul öğrencilerinde ergenliğin de getirmiş olduğu gelişimsel özelliklerin etkisiyle akran zorbalığı daha yaygın. Böylece ötekileştirilen ve etiketlenen öğrencilerin toplum dışına itilmiş olduğunu görmekteyiz. Çözüme kavuşmayan akran zorbalıklarının yaralanmayla, ölümle sonuçlanırsa ailelerinde dahil olmasıyla kuşaklar boyunca sürecektir davalara dönüşebilir ve yaşadıkları yeri terk etmelerine kadar uzayan bir sonuca ulaşılabilir. Çeteleşmede ise belirleyici faktörün aynı sosyokültürel yapıda olmalarının arkadaşlık bağından daha etkili olduğunu söyleyebiliriz. Akran zorbalığı yaşanmadan önlemeye çalışmak için küçük yaş grubundaki öğrencilerden itibaren başlanarak öğretmenlere, öğrencilere, velilere gerekli bilgilendirmenin yaş, gelişim, kültürel düzeyine göre yapılması gerektiğini düşünüyorum. Bu bilgilendirmeler tek seferlik olmamalı. Devamlılık sağlanmalı ve takip edilmeli.”* olarak ifade etmiştir.

K33BÖ “*Okullarda daha çok lise kademesinde olduğunu düşünüyorum. Ortaokulda da akran zorbalığı olarak kendini gösteriyor. Önleme çalışmaları olarak grup rehberlikleri yapılabilir. Ama en çok veliler ile çalışılması gerekiyor. Maalesef velilere ya ulaşılmıyor ya gelmiyorlar. Çok az bir katılım oluyor. Ben ev ziyaretleri ve veli seminerlerinin öğrenci seminerleri ile eş değer gitmesi gerektiğini düşünüyorum. Yabancı uyruklu öğrenciler ve Türk öğrenciler arasında kutuplaşma da oluyor maalesef. Özellikle yabancı uyruklu öğrencilerin velileri ile iletişim kurmakta zorlanıyorum.”* ifadesiyle konuyla alakalı görüşünü belirtmiştir.

Göç sürecinde çocukların topluma ve okula uyumu konusunda sosyal hizmet müdahalesi, baskı karşıtı ve ayrımcılık karşıtı uygulamalar, göçmen çocuğun ve ailesinin göç süresinde desteklenmesi ve güçlendirilmesi, krize müdahale, yoksullukla mücadele, psiko sosyal destek, rehberlik ve danışmanlık ve kaynaklarla buluşturma, okul idarecileri-öğretmenlerde, ebeveyn ve ailelerde farkındalık oluşturarak bilinçlendirme şeklinde gerçekleştirilebilmektedir (Aykut, 2019:42).

K34BÖ konuyla alakalı düşüncesini “*Staj yaptığım okulda böyle bir çeteleşme olduğunu duymuştum. Bu çete üyesi diye nitelendirdiğimiz çocuklar çetenin dışında bulunan çocuklara akran zorbalığı yaparak onların üzerinde bir baskı oluşturabiliyorlar sanki kendileri daha yüksek bir mertebeden diğer dışarda kalan öğrenciler onların altındaymış gibi yani kendilerini üstün görme durumundalar. Bunu önleme çalışmalarıyla ilgili şöyle düşündüm; bu çeteleşmeye yatkın olan çocuklarımız aslında sosyalleşmeye de açık olan çocuklar. Çete oluşturan çocukların bir grup iletişimi, sosyalliği var ama olumlu yönde desteklenmemiş. Eğer olumlu yönde desteklenirse bu çocuklarımız daha iyi yerlere gelebilirler. Böyle bir çalışma yapılabilir en azından. Onlar sosyal etkinliklere, grupça yapılan aktivitelere yönlendirilebilir.*

Keşfedilmedikleri için çocuklar kendilerini öne çıkarma düşüncesiyle bir çete kurup buna bağlı suç işleyerek kendilerini ön plana atıyorlar. Aslında olumlu başka bir şey yapsa örneğin bir basketbol takımı kursa veya kendi yeteneklerine göre bilim topluluğu gibi gelişmeleri takip eden veya ilgi alanları her neyse işte ona yönelik olarak bir grup oluşturulursa ve grupça çalışmaya başlarsa daha olumlu sonuçlar doğurabilir diye düşünüyorum.” şeklinde ifade etmiştir.

3.3. Sosyal Medya Zorbalığı

Bu bölümde katılımcıların çocuk suçluluğunun alt kategorisi olan sosyal medya zorbalığına dair görüşlerine yer verilmiş, bulgular doğrultusunda yorumlama yapılmıştır. Sosyal medyanın gün geçtikçe hayatımızda daha çok yer edinmesi, ulaşımının kolay olması, kullanımının küçük yaşlara kadar inebilmesi, anonim paylaşımlara yer verme imkânı sunması zorbalığa ortam hazırlayabilmektedir.

Katılımcılardan K9RÖ sosyal medya zorbalığına yönelik görüşlerini *“İnternet ve Sosyal medyanın ulaşılabilirliğinin artmasıyla çete ve suç oranlarının arttığını düşünüyorum. Bütünsel değerlendirme metoduyla bu sorun önlenbilir.”* şeklinde ifade etmiştir. K14RÖ ise bu konudaki deneyimlerini *“Eskiden biz erkek çocukların yaramazlığı ile uğraşırdık, şimdilerde kızların baskın olmaları, çeteleşmeleri çok daha yaygın, erkek çocuklar görece masum kalıyor. Son zamanlarda öğrenciler arasında sosyal medya zorbalığı ile de sık karşılaşılıyor. Bu süreçte öncelikle aile ile eğitim yapılmalı diye düşünüyorum. Bilhassa sosyal medya zorbalığında ailenin kontrolü daha etkili bir süreç olacaktır. Okul aile iş birliği çok önemli, aileler çocuklarını mutlaka okulda görmeli. İlkokul suç oranlarında daha azdır mesela çünkü çocuklar daha çok aile denetiminde. Ancak yaş ilerledikçe, çocuklar özgürleştikçe, ergenlik ve yaygın sosyal medyanın da etkisiyle orta okul ve lisede çeteleşme, zorbalık ya da adli değerlendirilmesi gereken vakalar daha çok karşımıza çıkmakta.”* ifadeleriyle aktarmıştır. K31BÖ konuyla alakalı düşüncesini *“Öğrencilerin ergenlik çağına kadar böyle bir yönelimi pek oluşmasa da ergenlik süreciyle beraber oranın hızlı bir şekilde arttığı ve zincir etkisine dönüşerek çevresindeki çocukları cinsiyet ayırt etmeksizin olumsuz manada etkilediği görülmektedir. Ergenlikle birlikte bastırılmayan bazı dürtüler, sosyal çevresinde kabul görme ihtiyacı, dikkat çekme çabası, reddedilme duygularının birleşmesiyle genel olarak ortaokul çağında başlayıp sonrasında lise kademesinde artarak devam ettiğini düşünmekteyim. Ancak son yıllarda teknolojinin gelişmesi ve buna bağlı olarak ilkokul düzeyindeki çocuklarında sürekli internette vakit geçiriyor olması yaş ortalamasını ilkokul seviyesine kadar çekmektedir.”* şeklinde ifade etmiştir.

İnternet, ergenler arasında arkadaştan arkadaşta dosya transferi, eğlence, araştırma, alışveriş ve okul arkadaşlarıyla iletişim ve sohbet için sıklıkla kullanılmaktadır. Ergenler arasında en sık kullanılan elektronik temelli iletişim araçları arasında cep telefonları, elektronik posta, MS ve IM, blog kullanımı, chat odaları, web sayfaları, online duyuru panoları sayılabilir (Campbell, 2005; Baker ve Kavşut, 2007:32). Bu araçlarla kurulan iletişim, kimliğin gizlenebilmesi avantajı nedeniyle, kolay kurban seçimine olanak sağlamakta, küfür, hakaret, tehdit içeren kırıcı mesajların çok sayıda kişiye hızla yayılmasını kolaylaştırmaktadır. İnternet ortamı aynı zamanda iletişimde önemli bir yeri olan sözsüz iletilerin ve kişisel-fiziksel özelliklerin algılanmasını da olanaksız kılmakta, bu nedenle iletişim sürecinde yanlış yorumlamalara ve anlamalara sebep olabilmektedir (Strom ve Strom, 2004; Baker ve Kavşut; 2007:32).

3.4. Sosyal Hizmet ve Okul Sosyal Hizmeti

Bu bölümde katılımcıların sosyal hizmet ve okul sosyal hizmeti hakkındaki genel bilgi, düşünce ve yorumlarına yer verilmiştir. Bu konuyla ilgili K5RÖ *“Okul rehberlik servislerinde okul sosyal hizmet uzmanlarının mutlaka yer alması gerektiğini düşünüyorum. Psikososyal destek birimlerinin bireye kişisel olarak verdiği desteğin yanında bireye aile desteğinin de çok büyük etkisi vardır. Bu anlamda aile desteğinin de sağlanabilmesi adına sosyal hizmet uzmanlarının katkılarını kesinlikle ihtiyaç olduğunu düşünüyorum... Suçluluk oranını artıran birçok faktör var. Aile de bunların en önemlisi. Aile konusundaki risk faktörlerini barındıran çocuğun örneğin; parçalanmış aile, suç işlemiş ebeveyn gibi suça meyilli olma ihtimali maalesef daha yüksek oluyor. Bu noktada, sosyal hizmet uzmanlarının aile, birey, psikososyal destek iş birliğine son derece katkısı olacağına inanıyorum.”* şeklinde düşüncelerini belirtmiştir. Katılımcılardan K9RÖ ise *“Okul sosyal hizmet uzmanının okullarda yer alması bütünsel bakış açımız için önemli. Her meslek elemanı öğrencilere bir şeyler katar. Öğrencilerin aileleriyle iletişim kurmamızda bu*

bölüm önemli.” ifadesinde bulunmuştur. K13RÖ “Sosyal hizmet mezunları okullarda yer almalı çünkü çocuğun psikolojisi tek bir meslek elemanı ile değerlendirilmemeli. Çocuğun suça sürüklenme sebebinden başlayarak topluma kazandırılma süreçlerinde sosyal hizmet uzmanı ile ortak çalışmalar yapılabilir.” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. K16LÖ konuya yönelik düşüncesini “Okullarda sosyal hizmet uzmanlarının mutlaka yer alması gerekmektedir. Çocukların sosyal eksikliklerinin ve aile yaşantılarından kaynaklı sorunların birçoğunun bu şekilde çözümlenebileceğini düşünmekteyim.” şeklinde ifade etmiştir.

Sosyal hizmet mesleğinin bir uygulama alanı olan okul sosyal hizmeti, okullarda öğrencilerin maruz kaldıkları problemlerin ele alınması ve bunlarla baş edilmesi noktasında bir misyon sahibidir. Sosyal hizmet, ontolojisi gereği bireyi çevresi içinde ele alan ‘ekolojik bir yaklaşım’ sergiler. Sorunların doğası göz önüne alındığında, okul sosyal hizmeti bu yönüyle “yaraya merhem” niteliğindedir. Ancak okul sosyal hizmetinin ülkemizde halihazırda uygulanmadığı göz önüne alındığında, sosyal hizmetin ‘iyileştirici’ etkisinden bahsetmek mümkün değildir. Ayrıca sosyal hizmetin multidisipliner bir alan olması, diğer bilim dalları ve meslekler ile iş birliği fırsatı sunmaktadır. Yani, okul sosyal hizmeti, okulda ekip çalışmasını öngörmektedir. Benzer şekilde okul sorunlarının ele alınması ve bunlarla baş edilebilmesi için birden fazla disipline ihtiyaç duyulması da okul sosyal hizmetinin önemini ve ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır (Aktan, 2015:118).

Katılımcılardan K22LÖ okul sosyal hizmetinin uygulamaya koyulmasına yönelik düşüncesini “Okul sosyal hizmeti uygulamasının geç kalınan bir uygulama olduğunu düşünüyorum. Çocuğun yüksek yararını gözetilmesi ilkesine yönelik önemli bir adım olacaktır.” şeklinde ifade etmiştir. K24LÖ sosyal hizmet uzmanlarının okulda yer almasına yönelik düşüncesini “Meslekler arası iş birliği ile daha kapsamlı bir müdahale planı oluşturulabilir. Okul aile iş birliği daha güçlü sağlanabilir.” şeklinde ifade etmiştir.

K26YLÖ “Rehber öğretmenleri öğrenci sayısına kıyasla tek başına ya da yetersiz sayıda çalıştığı için zaten çok klasikleşmiş görevleri yapıyorlar. İş yükleri bir hayli fazla. Genelde odalarından çıkmakta zorlanıyorlar. Ama bir sosyal hizmet uzmanı bu bölümde iş yükünü paylaşırsa ve o da okul dışı tespitler, incelemeler, analizler yapmakla görevlendirilse ağacın yaş iken eğileceğini sorunların daha emekleme döneminde tespit edilerek uzun vadede birçok kazanım elde edileceğini düşünüyorum. Örnek olarak, bir çocuk çok sessiz içe kapanık ve göze batmayan davranışlar sergileyebilir. Akademik anlamda ya da okul içi yaşamında da çok absürt davranışlar sergilemezse kimsenin gözüne çarpmayacaktır. Sınıf içi sosyalleşmesinin zayıflığı nedeniyle göze çarptığını varsayalım, belki rehberlik servisine velisi ve kendisi davet edilecek birkaç görüşme gerçekleştirilecek ve içe kapanık, sessiz davranışları onun karakteristik özelliği olarak kabul edilip konu kapanacaktır. Ancak bir sosyal hizmet uzmanı olsa ve bu kişiyi bir de evinde ziyaret etse, ev ortamını odasını görse evin dolabını açıp sosyo-ekonomik durumun incelese öğrenci hakkındaki çıkarımlarını daha sağlıklı yapacaktır. Öğrenci ve ailesi belki ekonomik olarak zor bir dönemden geçiyor ve aile bunu okulda hocalarına ya da rehber öğretmenine söylemekte çekiniyor ya da gizliyor olabilir. Bu noktada kaynak bulucu yönüyle sosyal hizmet uzmanı onlara danışmanlık sağlayarak bu süreci en az zararla geçirmelerini sağlayabilir. Bu yönden mutlaka görev almaları gerektiğini bütün öğrenciler hakkında sosyal inceleme gerçekleştirilmesinin, okul yönetiminin onları detaylı tanımlarının gerektiğini düşünüyorum.” şeklinde düşüncesini belirtmiştir. K14RÖ “Okullarda sosyal hizmet uzmanları kesinlikle ama kesinlikle yer almalı. Çocuğu değiştirmek çok zor, biz okulda bir farkındalık oluşturmak için çabalıyoruz tamam ama çocuğun ailesi, yetiştiği ortam değişmedikçe çocuk ne kadar değişebilir ki? Mesela maddi yoksunluk yaşayan öğrencileri tamam biz tespit ediyoruz ama ne yapacağımızı çok da bilemiyoruz ya da şiddet ve istismara uğramış çocuklarla karşılaşıyoruz, ailesine psikolojik destek alması gerektiğini ifade ediyoruz ama ihmal edebiliyorlar. Bir diğer konu da göçmen çocuklar ciddi anlamda bir kültür karmaşası yaşıyorlar. Çocuklar buraya uyum sağlamak istiyor, aileleri kültürlerini korumak istiyor. Bu süreçte çocukla ayrı, ailesiyle ayrı çalışılmalı ama hepsi bir kenara en basiti dilimiz farklı, doğru düzgün iletişim bile kuramıyoruz. Yoksun oldukları konularda göçmen yasaları nedir ne değildir bilemiyoruz. Sırf göçmenler için bile sosyal hizmet uzmanları bulunmalı okulda. Psikologlarla mesleki yardımlaşma gerçekleştiriyoruz, yönlendirdiğimiz öğrencilerle ilgili dönütler alıp takip ediyoruz. Ancak meslekteki deneyimim doğrultusunda her okulun bünyesinde görev alan sosyal hizmet uzmanları, okul polisleri ve özel eğitim uzmanları mutlaka yer almalı diye düşünüyorum.”

Çocukların yoksulluktan öncelikli etkilenen kesim olduğu bilinmektedir. Yoksulluğun sebep olduğu açlık, dengesiz ve yetersiz beslenme şartları ve hastalıklar, çocukları daha da savunmasız hale getirmektedir. Yoksulluk bir aileye girdiğinde bundan en çok zarar gören kişi yaşam, büyüme ve gelişme hakları riske giren o ailenin en küçük bireyleridir. Sonuç olarak kadınlar, çocuklar, yaşlılar, engelliler, tek ebeveynli aileler, parçalanmış aileler, yıkım olaylarıyla (depresyon vb) karşılaşanlar, göç edenler, mülteciler, işsizler, alkol ve madde bağımlısı olanlar... yoksulluğun en çok etkilediği nüfus kesimlerini oluşturmaktadır. Bu kitlenin, yoksullukla mücadele programlarında ve sosyal yardım uygulamalarında öncelikli olarak ele alınması gerekmektedir (Karataş, 2003; Karataş vd, 2014:74).

K27YLÖ bu konu hakkındaki düşüncelerini “Okul öğrenciler için aileden sonra sosyalleşme deneyiminin geliştirileceği ikinci ortamdır. Ayrıca kişinin uyum ve gelişim dönemleri ile doğrudan ilgilidir. Sosyal hizmet de çocukların sosyal gelişiminin sağlanması ve korunmasında güçlü bir kurum olan okullarda iyileştirici ve destekleyici temelleriyle hizmet sunan bir disiplin olarak yer almalıdır. Çünkü okul sosyal hizmeti ister tek bir çocuk için ister tüm gruplar için okulun potansiyelini gerçekleştirmesindeki güçlü kaldıraç olabilir. Tam anlamıyla eğitim destek hizmetlerinin altyapısının kilit bir unsuru olarak görülmelidir. Sorunların çözümünde ve öğrencilerin gereksinimlerinde, sosyal hizmetin koruyucu-önleyici, değiştirici-geliştirici, tedavi ve rehabilite edici uygulamalarına açık bir biçimde ihtiyaç vardır.” şeklinde ifade etmişti. Katılımcılardan K34BÖ okul sosyal hizmet uygulamasının hayata geçirilmesine yönelik düşüncelerini “Olumlu değişimlerin olacağını düşünüyorum. Rehberlik servisinin yükünü hafifletecek ve daha fazla alana ulaşabilecekler. Şöyle de bir şey var, rehberlik servisi veya okuldaki öğretmenler okuldaki öğrencinin değişimiyle ilgili bilgilerini güncel tutamıyorlar. Geride kalabiliyoruz. Mesela geçtiğimiz günlerde sınıftan bir öğrencinin babasının 2 ay önce onları terk ettiğini öğrendim ve benim bundan kesinlikle haberim yoktu. Çocuk derse devam ediyor, ben derse giriyorum gündelik konuşmamızı yapıyoruz, dersimizi işliyoruz ve ayrılıyor. Ama ben çocuğunun ailesindeki bu durumdan haberdar değilim. Rehberlik servisinin de durumla alakalı bir bilgisi yok çünkü bana göre her şey oldukça olağan devam ediyordu. Evet belki çocuk bunu sınıfa yansıtmadı ama evdeki durum her zaman çocuğun psikolojik açıdan etkilenmesine hem de okuldaki başarısını etkilemede olumsuz sonuçlar doğurabilir. Öğrencimiz bunu göstermedi belki ama bastırdı bu da iyi bir şey değil sonuçta. En azından okul sosyal hizmet uzmanımız olsaydı bu durumu daha önce fark edip gerekli önlemleri alıp müdahale etmemizde bize yardımcı olabilirdi.” şeklinde ifade etmiştir.

K37BÖ konuya yönelik görüşlerini “Sosyal hizmetin eğitim kurumlarında doğrudan yaptığı çalışmalar olmadığını, okuldaki psikolojik danışman/rehber öğretmenlerin veya okul idaresinin gerekli yerlerle irtibata geçmesi sonucu bu kapsamda ancak dolaylı çalışmalar yürütebildiğini düşünüyorum. Çocukların zamanlarının önemli bir kısmını okulda geçirdikleri dikkate alındığında destekleyici, rehabilite edici müdahalelere ağırlık verilmeli ve bu nedenle okullardaki psikososyal destek birimlerinde sosyal hizmet uzmanları yer almalı.” şeklinde ifade etmiştir.

Okul sosyal hizmeti; tıp, psikiyatri, suçluluk, yaşlılık, engellilik, yoksulluk, eğitim, aile ve çocuk refahı gibi farklı alanlarda geniş bir uygulama alanına sahip olan sosyal hizmet disiplininin özel bir uygulama alanıdır. Katılımcıların ifadelerinde de görüldüğü üzere bugünün küçüğü yarının büyüğü olarak nitelendirilebileceğimiz çocuklarımızın yarınlarımızı inşa edeceğini düşünerek hassas adımlarla ilerlemeli, onların gelişimini, akademik başarısını, hayata karşı attıkları her adımı gözetmeli ve desteklemeliyiz. Bu süreçte okulların rehberlik servislerinde rehber öğretmenle beraber sosyal hizmet uzmanlarının da bulunması, aynı yola baş koymuş mesleklerin bir bütün olarak hareket etmeleri çocuğun yüksek faydasına olacaktır. Çocuğu çevresi içinde bir bütün olarak değerlendirmek, gerektiği yerde çocuğun haklarını savunmak, gerektiği yerde kaynaklara erişimini sağlamak, gerektiği yerde çocuğun ve ailesinin güçlendirilmesine yönelik çalışmalar yapmak dolayısıyla bir çocuğun hayatını değiştirmek belki de bir neslin yarınını değiştirmek demektir.

3.5. Okul Sosyal Hizmetinin Tanınırlığı

Bu bölümde katılımcıların sosyal hizmet ve okul sosyal hizmetinin tanınırlığını yorumlamak, sosyal hizmet öğrencilerinin meslek hakkındaki bilgi düzeylerini saptamak amaçlanmıştır.

K2RÖ okul sosyal hizmet uzmanlarının okullarda yer almasıyla ilgili düşüncesini “Psikososyal müdahaleleri okul psikolojik danışmanları yeterli şekilde yapıyor, sosyal hizmet uzmanlarına gerek olmadığını düşünüyorum, eğitim hayatı, çocuğa yaklaşım hakkında bilgileri yeterli düzeye gelirse onlarda bizimle çalışabilir.” şeklinde ifade etmiştir. Katılımcının görüşünden sosyal hizmet mesleğinin, mesleğin okul içerisinde alacağı görevlerin bilinmediği, tanınırlığın az olduğu kanaatine ulaşabiliriz. Zira okul sosyal hizmet uzmanları okullarda öğrencilere eğitim vermek için değil, öğrencilerin akademik başarısını etkileyen her türlü etmeni gözetmekle; çocuğun yüksek yararını sağlayacak savunucu, kaynak bulucu, güçlendirici vb. rolleri üstlenmekle ve rehber öğretmenle ortak olarak öğrencinin yararı için emek vermekle sorumludur.

K26YLÖ “Pilot uygulamanın yanı sıra sosyal hizmetin tek sorunun okullarda görev almak ya da görev alması gerekli bir meslek olarak görülmesinin yanında, genel olarak meslek ve bilimsel olarak kendisinin tanıtmasını ne yaptığını ne yapabileceğini kendi içinde anlatmaktan çok artık toplumsal anlamda göstermesi gerektiğini düşünüyorum. Bu şekilde okullarda da görev alma ihtimali artacaktır. Çocuğu sadece okulda gözlemek bize yetmez. Ev, mahalle, aile ortamında bambaşka bir yaşama sahip olabilir ve biz bunu okulda fark edemeyebiliriz. Okul sosyal hizmeti hayata geçerse eğer, çocuklar çevresi içinde de gözlemlersek, suç denen unsura çocukları iten durumları önceden tespit ederek çocuk için gerekli koruyucu ve önleyici tedbirleri alabiliriz. Bu da yılanın başını küçükken ezmemizi sağlar. Bazen bir çocuk ileride bir babayı ve aileyi kurtarmaktır. Okullar toplumsal yaşamın ana karakterleri olan bireylerin üretim merkezleridir. Bence sosyal hizmet uzmanları aile ve sosyal hizmetler bakanlığından çok MEB’de görev almalı çünkü fakirlik, yoksulluk, kadına şiddet gibi olgular genelde gerçekleştiğinde bu bakanlık eliyle müdahale ediliyor. Maalesef çok geç oluyor.” şeklinde konuyla alakalı görüşlerini belirtmiştir. Katılımcının ifadesinden anlayacağımız üzere, aile içinde meydana gelen ya da gelmesi muhtemel olan problemlerin okul sosyal hizmeti uygulamasıyla çocuk ve aile ile yürütülen görüşmeler doğrultusunda daha erken tespit edilmesi, gerekli önlemlerin alınabilmesi mümkün olmaktadır. K29YLÖ ise düşüncesini “Açıkçası ülkemizde okul sosyal hizmetinin hala etkinleştirilememesi bir sosyal hizmet öğrencisi olarak beni çok üzüyor. Çünkü diğer ülkelerde 1906’lı yıllardan beri uygulama alanı bulabilmiş ve gerçekleştirilen çalışmalar sonucunda alınan sonuçlara bakıldığında olumlu sonuçlar alındığı saptanmıştır. Ülkemizde 1983 yılında uygulanması planlanmış fakat ekonomik sebeplerle hayata geçirilememiştir. Günümüzde de pilot uygulama bazında kalmıştır. Ne yazık ki hak ettiği değeri görememesi bizler için mesleki bir kayıp olmanın ötesinde, “Bugünün küçüğü, yarının büyüğü” perspektifinden bakıldığında öğrencilerin ve dolayısıyla toplumun dezavantajlı duruma düşmesine sebep olmaktadır.” şeklinde ifade etmiştir.

Katılımcılardan K31BÖ sosyal hizmet mesleğiyle alakalı bilgisini “Sosyal hizmet mesleği son yıllarda revaçta olan bir meslek olarak görmekteyim. Devlet politikalarında engelli, ailevi sıkıntılar yaşayan, terör-afet gibi travmatik olayların etkisinde kalan bireyleri psikolojik açıdan iyileştirmeye yönelik çalışmalar ışığında doğmuş ve sürekli gelişen bir meslek olarak görmekteyim. Çalıştığı alanlar ise daha çok Sağlık Bakanlığı bünyesinde hastanelerde, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı bünyesinde kurumlarda ve Adalet Bakanlığı bünyesinde çalıştıklarını bilmekteyim.” şeklinde ifade etmiştir.

Sosyal hizmet mesleğinin özünde var olan sistemler arası düşünme, analiz etme ve bağ kurma, sosyal hizmet uzmanlarına bireyle toplum, toplumla uluslararası arena arasında hareket etme kabiliyeti veren eşsiz bir durumdur. Meslek ilk ortaya çıktığı günden itibaren birey ve toplum sorunlarına odaklanmış, iki sistem arasındaki derin bağları görmüş ve bu sistemler arasındaki etkileşimleri incelemiştir. Bu duruma ilaveten, mesleğin değerlerinde bulunan insan hakları, bireyin onuru ve değeri, herkes için eşitlik ve sosyal adaletin sağlanması gibi yerel olduğu kadar evrensel olan kapsayıcı değerler, mesleğin tüm dünyada önemli işlevler yerine getirmesine yol açmıştır. Her ne kadar dünyada sosyal hizmet mesleğinin ne olduğu ve ne yaptığı tam olarak anlaşılması güç olsa da dünya bugün sosyal hizmet mesleği uygulamaları sayesinde daha iyi bir yerdedir (Çoban, 2018:15).

3.6. Çocuk Suçluluğunu Önlemede Okul Sosyal Hizmetinin Rolü

Bu bölümde katılımcıların okul sosyal hizmeti uygulamasının hayata geçirilmesi doğrultusunda çocuk suçluluğuna sunabileceği katkılara yönelik düşüncelerine yer verilmiş ve yorumlanmıştır.

Katılımcılardan K25YLÖ çocuk suçluluğunda okul sosyal hizmet uygulamasının etkisini yönelik düşüncesini “Sosyal hizmet uzmanları, eğitimleri süresince birçok dezavantajlı gruba yönelik bakış açısı elde edilebilecek içerikteki bir müfredatla mezun oluyorlar. Bu sebeple insan, grup ve toplum psikolojisini, motivasyonlarını, istek ve ihtiyaçlarını hem belirleyebilme hem de buna yönelik bir müdahale planı uygulama özelliğine sahip uzmanlar oluyorlar. Okullardaki psikososyal destek birimlerinde görev almaları, bir sorunla karşılaşıldığında o sorunu yalnızca tek bir açıdan değerlendirmeyecek olmaları açısından kıymetli diye düşünüyorum. Örneğin bir sosyal hizmet uzmanı okullarda en sık rastlanabilen sorun olan öğrencinin akademik başarısızlığı durumunu direkt olarak öğrenciye bağlamayıp veya doğrudan çözüm yoluna gitmeyip; bu soruna nelerin neden olduğunu, öğrencinin sosyoekonomik, sosyokültürel ve ruhsal durumunu, öğrencinin hangi alana ilgisi ve yeteneği olduğunu belirlemeye çalışacaktır. Kişisel deneyimlerimden yola çıkarak okullardaki rehberlik servislerinin bu konuda yetersiz olduğunu söyleyebilirim benzer sorun yaşadığımda yalnızca tek yönlü değerlendirilmişim ve maalesef benim için hazırladıkları “çalışma programı” bir kâğıt parçasından öteye gidememişti... Sorunlar karşısında multidisipliner yaklaşım sergilemek her alanda önemlidir kanaatimce. Fakat özellikle gelişim çağının en kritik dönemleri olan çocukluk ve ergenlik dönemlerinde ortaya çıkan sorunlarda önemi daha da artıyor. Bu sebeple halihazırda suça sürüklenmiş ve bu tehlikeye sahip çocukların zihinsel, fiziksel ve sosyal tam bir sağlık halini sağlamada tek bir alanın yeterli olabileceğini düşünmüyorum. Ek olarak bir çocuğu o an herhangi bir suçtan korumak değil bu korumanın sürekliliği sağlamak daha önemli. Bu noktada ruh sağlığı çalışanlarından öğretmenlere, hükümetten sivil toplum kuruluşlarına, ailelerden emniyeti sağlamakla yükümlü memurlara kadar pek çok grubun iş birliği önem arz ediyor... Ülkemizde genel olarak sosyal hizmetin tanımıyla ilgili yasal bir belirsizlik hâkim. Bu durum okul sosyal hizmetine de yansıyor tabii. 2013’te bu konudaki önemli resmi adımların ardından 2017-2018 eğitim öğretim yılında yapılan pilot uygulamalar, şu anda sosyal hizmet camiası dışında asla gündeme gelmiyor. Ben ülkemizdeki çalışmaların yetersiz ve umutsuz olduğunu düşünüyorum. Diğer ülkelerde okul sosyal hizmetinin bu denli yaygın ve faydası gözle görülür düzeydeyken ülkemizdeki içler acısı haline gerçekten üzülüyorum.” şeklinde ifade etmiştir.

Çocuk suçluluğunda okul sosyal hizmet uzmanının koruyucu ve önleyici çalışmaları göz ardı edilemeyecek kadar önemlidir. Çocuğun yalnızca okulda değerlendirilmemesi, ekolojik çevresi içinde incelenmesi, okul-aile etkileşiminin sağlanmasında köprü görevi üstlenilmesi, ihtiyaç halinde gerekli kurumlarla iletişimin sağlanması vb. unsurlar, okul sosyal hizmet uzmanının rol ve sorumluluklarıdır.

4. Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonucunda çocuk suçluluğunun önlenmesinde okul sosyal hizmetinin önemi, sosyal hizmet uzmanlarına duyulan ihtiyaç, okullarda çalışmakta olan rehber öğretmenler, branş öğretmenleri ve sosyal hizmet öğrencilerinin görüşleriyle değerlendirilmiştir. MEB’de görev alan rehber öğretmenler, branş öğretmenleri ve okul sosyal hizmeti dersi almış olan sosyal hizmet lisans ve yüksek lisans öğrencilerinin çocuk suçluluğunun önlenmesinde okul sosyal hizmetinin önemine yönelik düşünceleri; çocuk suçluluğu ve okul sosyal hizmeti olmak üzere iki ana tema üzerinde irdelenmiştir. Çocuk suçluluğu teması kendi içerisinde akran zorbalığı, sosyal medya zorbalığı alt kategorilerine, okul sosyal hizmeti teması ise sosyal hizmetin dolayısıyla da okul sosyal hizmetinin tanınırlığı ve çocuk suçluluğunu önlemede okul sosyal hizmetinin etkisi alt kategorilerine ayrılmıştır. Veriler ışığında, okul sosyal hizmeti dersi almış olan lisans ve yüksek lisans öğrencilerinin çocuk suçluluğunun önlenmesinde sosyal hizmet mesleğinin gerekliliği konusunda belirgin bir farkındalığa sahip oldukları gözlemlenmiştir. Bununla birlikte okullarda görev alan psikolojik danışman ve rehber öğretmenlerin sosyal hizmet konusundaki bilgilerinin yetersiz olduğu ancak okullarda sosyal hizmet uzmanlarının yer almasına dair görüşlerinin olumlu olduğu gözlemlenmiştir. Bu kapsamda okul sosyal hizmetinin tanınırlığını artıracak, okul sosyal hizmeti uygulamaları ve kapsamı hakkında toplumsal farkındalık oluşturacak çalışmalara gereksinim duyulduğu sonucu çıkarılabilmektedir. Araştırmanın dikkat çeken noktalarından bir diğeri ise MEB’e bağlı çalışan branş öğretmenlerinin istisnasız bir şekilde okul sosyal hizmetinin gerekliliğine dair olumlu görüş bildirmiş olmalarıdır. Aynı zamanda branş öğretmenleri okul ortamındaki sorunların çözümü, sorunun ortaya çıkmadan önlenmesi aşamalarında okul sosyal hizmetine gereksinim duyulduğu konusunda da ortak paydada buluşmaktadır. Bu kapsamda teorik alt yapısı çoktan oluşmuş ve dünya genelinde örnekleri fazlaca var

olan okul sosyal hizmet uygulamalarının bir an önce Türkiye genelinde uygulamaya geçmesi oldukça elzem bir konudur. Bu doğrultuda çocuk suçluluğunu önleyici mevzuat kapsamında okul sosyal hizmetini de içine alan politikalar üretilmelidir. Böylece başta araştırma kapsamında var olan çocuk suçluluğu olmak üzere, okul ortamında yaşanabilecek her türlü sorunda rehber öğretmenler, idareciler, öğretmenler ve sosyal hizmet uzmanlarının iş birliği ile önemli bir kazanımın elde edileceği öngörülmektedir.

Kaynakça

- Aktan, M. C. (2015). Türkiye’de Okullarda Öğrencilerin Karşılaştıkları Problemler ve Okul Sosyal Hizmeti Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Araştırmaları Dergisi 2(1), 244-254
- Aykut, S. (2019). Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitim Sorunları: Farklılıklara Saygı Eğitimi Odağında Okul Sosyal Hizmeti Önerisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Bağış, R. C. (2019). Çocukları Suça Sürükleyen Çevresel Nedenler: Sosyal Bağ ve Sosyal Öğrenme Teorileri Işığında Bir Değerlendirme. Humanitas-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi 7(14), 203-221.
- Baştürk, S., Taştepe, M. (2013). Evren ve Ömeklem. S. Baştürk (Ed.), Bilimsel Araştırma Yöntemleri (129- 159). Ankara: Vize Yayıncılık.
- Corchado, A. I., Jalón, M. J. D. A., Martínez-Arias, R. (2017). Is Being Punished At School An Indicator Of Psychosocial Risk? The Spanish Journal of Psychology (20), 66
- Çoban, A. İ. (2018). Sosyal Hizmet Uzmanları Seslerini Duyuruyor: Dünya Sosyal Hizmet Günü ve Sosyal Hizmet ve Sosyal Gelişim İçin Global Ajanda. Sosyal Hizmet Dergisi, 7-16.
- Duman, N. (2000). Ankara Liselerinde Çeteye Katılma Potansiyeli Olan Öğrenci Grupları ve Okul Sosyal Hizmeti. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Ekiz, D. (2003). Eğitimde Araştırma Yöntem ve Metotlarına Giriş. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Erdur-Baker, Ö., Kavşut, F. (2007). Akran Zorbalığının Yeni Yüzü: Siber Zorbalık. Eurasian Journal of Educational Research (EJER) (27), 31-42.
- Ergündüz, Z.Ş. (2010). Çocuk Suçluluğunda Çocuk İstismarı Olgularının Değerlendirilmesi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü: İstanbul.
- Finigan-Carr, N. M., Shaia, W. E. (2018). School Social Workers as Partners in The School Mission. Phi Delta Kappan 99(7), 26-30.
- Gönültaş, M.B. (2012). İnternet ve Çocuktaki Online Şiddet Davranışı. Adli Bilimler Dergisi, 11 (4): 38-43. <https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/> Erişim tarihi 11.11.2021
- Gönültaş, M.B. (2020). Çocuk Suçluluğunda Gelişim Aşamaları: Çocuk Suçluluğunun Önlenmesinde Okul Bazlı Yaklaşım İçinde: Gönültaş MB, Elitez D(ed.). Adli Sosyal Hizmet Yaklaşım ve Müdahale, 3. Baskı. Ankara, 2020: 149–160.
- IFSW ve IASSW (2014). Global Definition of Social Work. <http://ifsw.org/policies/definition-of-social-work/> Erişim Tarihi 15.11.2021
- Işık, H. (2006). Çocuk Suçluluğu ve Okullar ile İlişkisi. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi 7(2), 287-299.

- İmamoğlu, A. (2015). Psikolojik ve Ahlaki Açından Çocuk Suçluluğu (1. baskı). İstanbul: Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları.
- Kandakai, T. L. ve King, K. A. (2002). Preservice Teachers' Perceived Confidence in Teaching School Violence Prevention. *American Journal of Health Behavior* 26(5), 342-353.
- Karataş, K., Gencer, T. E., Çalış, N., ve Ege, A. (2014). Öğrenci Sorunlarının Okul Sosyal Hizmeti Bağlamında Değerlendirilmesi. *Sosyal Hizmet*, 71-99.
- Loeber, R., Farrington, D. P. (2001). Executive Summery. (Eds. R. Loeber, DP. Farrington), *Child Delinquents: Development, Intervention and Service Needs*. UK: Sage Publications, Inc.
- Matulayova, T., Pesatova, I. (2013). Social Workers In Schools. *Czech & Slovak Social Work* 13(5), 64-71.
- Mavi Martı Psikoloji. (2013). Ergenlik Dönemi Sorunları. <https://mavimarti.net/ergenlik-donemi-sorunlari/> Erişim Tarihi: 14.01.2022.
- McCarter, S. (2017). The School-to-Prison Pipeline: A Primer For Social Workers. *Social Work* 62(1), 53-61.
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research (Third Edition)*. San Francisco: A Wiley Imprint.
- Özbesler C., Duyan V. (2009). Okul Ortamlarında Sosyal Hizmet. *Eğitim ve Bilim Dergisi* 34(154), 17-24.
- Öztürk, H. (2019). Ortaöğretim Öğrencilerinin Akran Zorbalığı İlişkisinde Zorba ve Kurban Olma Durumlarını Etkileyen Faktörler ve Okul Sosyal Hizmeti. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- Sosa, L. V., Alvarez, M., Cox, T. (2016). *School Social Work: National Perspectives On Practice In Schools*, London: Oxford University Press. 13-15.
- Steinberg, M. P., Allensworth, E., & Johnson, D. W. (2011). Student and Teacher Safety in Chicago Public Schools: The Roles of Community Context and School Social Organization. *Consortium on Chicago School Research*, 21-27.
- Tekindal, M., Ege, A., Erim, F. (2019). Sosyal Hizmet Bilgisinin Üretimi: Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisinin İncelenmesi (1983-2017), *Toplum ve Sosyal Hizmet* 30(3). 796-813.
- Ümit, E. (2007). *Mekândan İmkana Çocuk Suçluluğunun Habitusu Ceza Ehliyeti İlişkisi* (1.baskı). Ankara: Ankara Barosu Yayınları.
- Wilson, P. (2000). "Delinquency". In Lanyado, M. and Horne, A. (Eds.), *The Handbook of Child and Adolescent Psychotherapy: Psychoanalytic Approaches*. (ss. 406-422). London and New York: Routledge.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (8. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınevi.

Yazar Biyografileri

Ali Fuat Ersoy, Prof. Dr., Karabük Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Bağımlılık, okul sosyal hizmeti, engelli refahı gibi konularda çalışmalar yapmaktadır.

Büşra İncekara, Yurt Yönetim Personeli, Bartın Gençlik ve Spor İl Müdürlüğünde çalışmakta ve Karabük Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim dalında yüksek lisans öğrenimine devam etmektedir. Bağımlılık ve sosyal hizmet, Aile ve sosyal hizmet gibi konularda çalışmalar yapmaktadır.

Eda Akay, Sosyal Hizmet Uzmanı, Karabük Adliyesi Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğünde çalışmakta ve Karabük Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim dalında yüksek lisans öğrenimine devam etmektedir. Çocuk suçluluğu, aile ve sosyal hizmet, adli sosyal hizmet gibi konularda çalışmalar yapmaktadır.

Melek Güven, Sosyal Çalışmacı, Karabük Valiliği Açık Kapı Şube Müdürlüğünde çalışmakta ve Karabük Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim dalında yüksek lisans öğrenimine devam etmektedir. Aile danışmanlığı ve sosyal hizmet, palyatif bakım ve sosyal hizmet, mülteciler ve sosyal hizmet gibi konularda çalışmalar yapmıştır.